Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2011 жыл 5-чи октябрь, бараз кюн.
№ 191 (18862)

Багъасы 3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы атларын атауну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини

УКАЗЫ

Къабарты-Малкъар Республиканы билим бериу системасында кёп жылланы бет жарыкълы ишлегени, ёсюп келген жаш тёлюню юйретиуге бла окъутуугъа къошхан уллу юлюшлери ючюн сыйлы атланы атаргъа:

«Къабарты-Малкъар Республикада билим бериуню сыйлы ишчиси» деген атны:

Власова Лариса Алексеевнагъа – Нальчик шахар округда битеулю билим бериуню «14-чю номерли гимназиясы» муниципальный учреждениясыны директоруну орунбасарына

Мокъаланы Махтини жашы Локъманнга – Къабарты-Малкъар Республиканы Билим бериу эм илму министерствосуну билим бериуню «Битеулю билим берген 10-чу номерли баш интернат школу» республикалы къырал учреждениясыны директоруна

Пилов Ауес Хусеновичге – Россей Федерацияны Эл мюлк министерствосуну билим бериуню бийик профессионал билим берген «В.М.Коков атлы Къабарты-Малкъар къырал эл мюлк академиясы» федеральный къырал учреждениясыны профессоруна

«Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы устазы» деген атны:

Беканова Мария Магомедовнагъа – Терк муниципальный районда битеулю билим бериуню «Красноармейское эл поселениясыны битеулю билим берген орта школу» муниципальный учреждениясыны химиядан устазына

Золотарёва Ирина Султановнагъа – Нальчик шахар округда битеулю билим бериуню «19-чу номерли битеулю билим берген орта школу» муниципальный учреждениясыны историядан устазына.

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти АКАНОКОВ.
Нальчик шахар, 2011 жылда 3-чю октябрьде, № 139-УП.

АЙЫРЫУ КОМИССИЯ

Партияла келишимге къол салгъандыла

Тюнене КъМР-ни Айырыу комиссиясыны Россейни политика партияларыны республикадагъы регион бёлюмлерини араларында «Таза эм ачыкъ айырыула ючюн» деген партияла аралы келишимге къол салыу болгъанды. Тюбешиуге комиссияны председатели Вячеслав Гешев эм политика партияланы Къабарты-Малкъарда бёлюмлерини келечилери къатышхандыла. Битеу да аланы саны жетиди.

Жыйылыуну ача, Вячеслав Мицевич Къырал Думагъа айырыуланы алларында быллай тюбешиуле бардырыу ахшы тёреге айланнганын чертгенди. Ызы бла партияланы келечилери Келишимни сюзгендиле. «Справедливая Россияны» келечиси Муаед Дадов анда келтирилген «журналистлеге улутха бериуню эм ётюрюк информацияланы хайырланыуну практикадан кетерирге» деген пункт партияланы намысларын тюшюргеннге санагъанды. Башхала да ол айтханны тюзге санагъандыла. «Единая Россия» партияны регион бёлюмюню политсоветини секретары Руслан Жанимов а:

- Бу редакциягъа кёре, партияланы барысы да ол кир ишле бла кюрешедиле, - дегенди.

Алай бла сюзгенден сора аны «журналистлеге улутха бериуню эм ётюрюк информацияланы хайырланыуну болдурмазгъа» деп тюрлендиргендиле. Дагъыда политикле Келишимге бир къауум тюрлениуле кийиргендиле.

Къалай-алай болсада, «Яблоко» партияны келечиси Кючмезланы Хаким анга къол салмазлыгъын билдиргенди. Аны оюмуна кёре, айырыула ансыз да таза эм ачыкъ бардырылыргъа керекдиле. Быллай Келишим а ол болум бла байламлы ишеклик туудурады.

Кючмез улу дагъыда айырыула артыкъ тюз бардырылмаучулары ны юсюнден да айтханды. «Озгъан айырыулада мен кесим къол кётюрген участкада партиябыз ючюн бир бюллетень табылмагъан эди, ол санда меники да», - дегенди ол.

Вячеслав Гешев айтханнга кёре, бу кампаниядан башлап айырыу участкалада къол кётюрюуню электрон система бла бардырлыкъдыла. Аллай аппаратла Къабарты-Малкъарда бу жол 18 пунктда орнатыллыкъдыла. РФ-ни Президентин айырыу заманнга аланы саны иги да аслам боллукъду. Хар участкада да ала бла къалай хайырланыргъа кереклисин ангылатырыкъ бешишер консультант ишлерикди. Пунктха кирген жерде аллай электрон аппарат орнатыллыкъды. Анда адамлагъа системаны къалай хайырланыргъа боллугъун кёргюзтюрюкдюле.

КъМР-ни Айырыу комиссиясыны председателини орунбасары Атмырзаланы Ирина билдиргеннге кёре уа, 1-чи ноябрьде телевиденияда бла басма органлада хакъсыз заманны бла басмаланыуну чёп атыу бла тохташдырлыкъдыла. Агитацияларын а партияла 5-чи ноябрьде башларгъа эркиндиле.

Тюбешиуню ахырында «Яблокодан» къалгъан политика партияланы келечилери Келишимге къол салгъандыла.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Жазылыу - 2012

Хурметли жамауат!

2012 жылны биринчи жарымына жазылыу кампания андан ары бардырылады.

Сиз «Заман» газетге связны къайсы почта бёлюмюнде да жазылыргъа боллукъсуз.

Жазылыуну багъасы тюрленмегенди, алгъыннгылай къалгъанды - 356 сом 10 капек.

«Заман» газетни редколлегиясы.

Бизни индексибиз - 51532

Устазны халкъла аралы кюню бла байламлы Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти А.Б. Каноковну

ОБРАЩЕНИЯСЫ

Багъалы шуёхла!

Бюгюн биз бек сюйген эмда бек багъалы кёрген байрамларыбыздан бирин – педагогланы бла юйретиучюлени сыйлы ишлерине бла огъурлу борчларына уллу хурмет этип, сый-намыс бере, Устазны халкъла аралы кюнюн белгилейбиз.

Профессионал байрамланы арасында Устазны кюню артыкъда сыйлы жерни алады, нек дегенде адам улуну битеу жетишимлеринде устазны кесине бир зат да излемеген, жигер, бирде уа кёзге хазна эсленмеген, алай бек магъаналы ишини бир кесеги барды. Бизни хар бирибиз да кесин окъутхан, жашауну кенг жолуна чыгъаргъан устазларын, бу кюн эсине тюшюрюп, жюрегини теренинде уллу ыспас этеригине къаты ийнаныпма.

Бюгюнлюкде билим бериуню россейли системасында реформаланы болумларында педагог усталыкъны сыйын кётюрюрге керекди. «Бизни жангы школубуз» деген программаны бла битеулю билим бериуню деменгили проектин жашауда бардырыу билим бериуню процесси, аны кёрюмдюлери бла окъутууну болумлары аланы излемлерине келишгенлерин тохташдырыргъа онг берирге керекдиле. Къабарты-Малкъарда билим бериуню жангы стандартларын кийириу кесини хайырын кёргюзте башлагъанды.

Билим бериуню сферасында кёп къыйын борчланы тамамларгъа бизни къолубуздан келлигине ийнанама. Аны ючюн а бизде керекли инновация, культура эм ниет потенциялы, бек башы уа- кеслерини ишлерин сюйген устазларыбыз бардыла. Кеси жанымдан а, бизни устазларыбызгъа обществода бийик даража эмда тийишли сый-намыс берилирин жалчытыр ючюн, республиканы башчылары битеу къолдан келгенни этериклерине ийнандырыргъа сюеме.

Къабарты-Малкъарны устазлары саулукълу, ишлеринде жетишимли, насыплы болурларын, хар нелери да онгуна айланып, къолайлы жашау этерлерин сюйгеними билдиреме.

Устазланы халкъла аралы кюнюне аталгъан материалны 2-чи бетде окъугъуз.

КъМР-ни ПАРЛАМЕНТИНДЕ

Социальный магъаналы жумушлагъа эс бёлюрге керекди

КъМР-ни Парламентини президиумуну кезиулю жыйылыуунда правительстволу сагъатны чеклеринде связьны операторлары толтургъан жумушланы качествосун игилендириу жаны бла вопросла сюзюлгендиле. Аны юсюнден депутатлагъа «Ростелеком» чекленнген жууаплылыгъы болгъан обществону директору Барасби Машуков билдиргенди.

2011 жылда апрель айда «Ростелекомгъа» бир ненча регионла аралы компанияла къошулгъанлары бла, ол санда «Юг телекоммуникация компания» да, ол бюгюнлюкде ишин жангыча бардырады. Ол бир ненча къырал лицензия да алгъанды, ала уа Россей Федерацияны битеу регионларында да байламлыкъла къурау жаны бла ишни бардырыргъа эркинлик бередиле.

Компанияны КъМР-де филиалы республиканы ичинде шахарла, субъектле эмда къыралла аралы телефон байламлыкъланы къурайды, Интернетде «ишлерге» онг береди, ол электрон правительствону операторуду.

Барасби Машуков билдиргеннге кёре, компания тамамлагъан жумушларыны качествосун игилендириу жаны бла ишге аслам эс бурады. Сёз ючюн, республиканы битеу районларында бла эллеринде мультисервис сетьле бардыла, 93 элге бла шахаргъа уа оптико-волоконный ызла тартылгъандыла, Интернет ючюн багъаланы азайтыу жаны бла жумушла бардырыладыла. Андан сора да, абонент ызланы жангыртыу да башланнганды – жезден этилген эскилери цифровой сетьге алышындырыладыла, абонентлеге расчёт арала, компания тамамлагъан жумушланы качествосуну юсюнден эсгертиулерин эсепге алгъан система да бардыла.

Докладчы айтханнга кёре, «Ростелеком» КъМР-ни Билим бериу эм илму министерствосу бла байламлыкъла къурагъанды. Сакъат, саусуз сабийлеге жай кезиуде Интернет бла кюн узуну хайырланырча онгла берилгендиле. Дагъыда «Билим бериу» миллет проектни РФ-де саусуз сабийлени юйлеринден чыкъмай дистанциялы халда окъутуу жаны бла подпрограммасы да бу компанияны себеплилиги бла бардырылады – ол Интернет байламлыкъны жалчытады.

Президиумну членлерини докладчыгъа соруулары кёп эди. Спикерни биринчи орунбасары Руслан Жанимов «Ростелеком» байламлыкъланы къурау рынокда ишлер ючюн, республикада жашагъанла широкополосный Интернетни кенг хайырланыр ючюн, къаллай жумушла тамамлагъанын билирге сюйгенди. Барасби Машуков айтханыча, компания адамланы излемлерин толтурурча къолундан келгенни этеди. 2011 жылда 213 миллион сом инвестицияла этерге белгиленеди, ол санда 77 миллион сомну ызланы жангыртыргъа, 43 миллион сомну жангы сетьлени тартыргъа, 29 миллион сомну Интернетни ызларын кенгертирге къоратыргъа белгиленеди. Андан сора да, жумушланы качествосун бла багъасын бир бирге келишдириу да магъаналы ишди, деп белгилегенди Машуков.

Культура жаны бла комитетни председатели Рахайланы Анатолий адамла кёп жыйылгъан жерледе Wi-Fi беспроводной Интернет байламлыкъны хакъсыз къураргъа мурат бармыды деп соргъанды. Докладчы айтханнга кёре, Wi-Fi-ны хакъсыз этерге деген оноуну объектлени иелери эмда компанияланы оноучулары къабыл этерге боллукъдула. Сёз ючюн, кёп болмай быллай байламлыкъ Нальчикде солуу паркда къуралгъанды. Анга ахчаны Нальчик шахарны культура эм солуу паркларыны биригиую тёлейди.

Парламентни Председатели Ченланы Ануар компания тамамлагъан жумушланы багъаларын билирге сюйгенди. Машуков айтханыча, «Ростелеком» тарифлени тохташдыргъанда, адамланы эм компанияланы къолайлыкъларын эсге алады. «Аны бла бирге биз жангы проектлени жашауда бардырабыз, инновация жумушла тамамлайбыз», - дегенди ол. Спикер телефон байламлыкъгъа тарифлени азайтыуну юсюнден сагъыш этерге, социальный жумушлагъа аслам эс бёлюрге кереклисин эсгертгенди.

Президиумну членлери филиал бардыргъан ишни хайырындан КъМР-де жашагъанла аны жумушларын кенг хайырланнганларын белгилегендиле. Болсада республиканы битеу жерлеринде да алыкъа оптикалы ызла тартылмагъандыла. Дагъыда широкополосный Интернетни хайырланыуну да кенгертирге тийишлиди. Тамамлагъан жумушларыны качествосун да игилендирирге кереклисин белгилегендиле. Жыйылыуну ахырында, битеу айтылгъанны эсге алып, КъМР-ни Промышленность, связь эм информатизация жаны бла министерствосуна, «Ростелеком» компаниягъа эсгертиуле къабыл этилгендиле.

Татьяна БОРОВИНСКАЯ.
КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Акция

Эс бурулмай бири да къаллыкъ тюйюлдю

КъМР-ни Урунуу эм социальный айнытыу министерствосунда Уллайгъан адамланы кюнюню аллында къыйын жашау болумгъа тюшген къартланы ачыкълау жаны бла республиканы халкъы бла тюзюнлей телефон бла сёлешиу бардырылгъанды. Телефонла ишни биринчи минутларында окъуна кёп каналлы номерде зынгырдап башлагъандыла. Аланы къатларында министерствону информация-аналитика департаментини специалистлери бла «Къартланы бла инвалидлени Нальчикде интернат юйлери» къырал учреждениеяны психологу дежурналыкъ этгендиле.

Тюзюнлей сёлешиулени кезиуюнде телефонла жюз кереден да артыкъ зынгырдагъандыла, кёплеге керекли затланы ангылатхандыла. Андан сора да, болушлукъ керек болуп тургъан къарт адамладан 63-сю тохташдырылгъанды, алагъа кёре тинтиу бардырыллыкъды эмда жашагъан жерлерине барып, болушлукъ этилликди.

Быйыл апрель айда да аллай тюзюнлей телефон бла сёлешиу бардырылгъан эди. Акция сабийлеге тапсыз къарауну, кюйсюзлюк этиуню ачыкълаугъа бурулгъан эди. Ол заманда телефон бла 26 адам сёлешгенди. Алагъа кёре тийишли мадарла этилгендиле.

Мадина ТОКМАКОВА.
КъМР-ни Урунуу эм социальный айнытыу министерствосуну пресс-службасы.

Фестиваль

«Кавказ оюнла» келир жыл Нальчикде бардырыллыкъдыла

Билдиргенибизча, шабат кюн Черкесск шахарда «Кавказ оюнла - 2011» фестиваль бардырылгъанды. Анда Къабарты-Малкъарны спортчулары башхаладан эсе аслам майдал къытхандыла. Бизникиле битеу да 17 майдал къоллу болгъандыла. Аладан тёртюсю «алтын», алтысы «кюмюш» эм жетиси уа «доммакъдыла».

Аллай жетишим а Къабарты-Малкъаргъа келир жыл 3-чю «Кавказ оюнланы» кеси жеринде ётдюрюр онг береди. Хорлам ючюн республика бу жол Спорт комплекс ишлерге 100 миллион сом эм Культура дворецни къурулушуна да 50 миллион сом къоллу болгъанды.

Спортчуларыбызны жетишимлери:

Бел бауладан тутуп жыгъышыу:
Аслан Камбиев (+85кг.) -2-чи жер
Бегийланы Анзор (65кг.) - 3-чю жер

Садакъ атыу:
Юрий Моков - 2-чи жер
Нина Цибулькина - 3-чю жер

Канатны тартыу -1-чи жер

Армспорт:
Арсен Лилиев - (+80кг.) - 1-чи жер
Ацамаз Уртаев (80кг.) - 3-чю жер

Эстафета (4Х100):
Тиширыула - 2-чи жер

Бир аякъда 100 метрге чабышыу:
Изнаур Фиапшев - 1-чи жер

Ауурлукъ кётюрюу:
Асланбек Ошроев - 1-чи жер

Секириу троеборье:
Пётр Чернохатов - 2-чи жер

Къурукълагъа минип 100 метрге барыу:
Ислам Каранашев - 3-чю жер

Ауурлукъну бир жерден бир жерге ташыу:
Мурат Балкаров - 3-чю жер

3 километрге чабып эришиу:
Хулчаланы Алим - 2-чи жер

Резин топну сызыу:
Жирослан Шхаков - 3-чю жер

Тёшге чабышыу:
Игорь Кубыщенко (100 метр) - 3-чю жер
Екатерина Бутусова (60 метр) - 2-чи жер

Светлана ГАУНОВА.
КъМР-ни Спорт, туризм эм курортла министерствосуну пресс-службасы.

къыралда - дунияда

Тырман этилгенди

РФ-ни Президенти Дмитрий Медведев къышха хазырланыу къыралда къалай баргъаныны юсюнден Правительствода кенгеш этгенди. Башчыны айтханына кёре, регионланы асламысы алыкъа уллу экономика магъаналы болгъан бу ишни тийишлисича бардырмайдыла.

Медведев къыш болумлада ишлеуге тынгылы хазырланмагъан губернияланы башчыларына тырман этгенди, бу ишни терк эм къыйматлы бардырыргъа кереклилигин энчи халда чертгенди.

Ушакъ Газпромну юсюнден баргъанды

Правительствону башчысы Владимир Путин бла Газпромну оноучусу Алексей Миллер ишчи халда тюбешгендиле. Анда сёз Газпром къыш болумлагъа къалай хазырланнганыны, кёксюл отлукъну тыш къыраллагъа келишимлеге кёре тапдырыу къалай баргъаныны, кеси къыралыбызда жашагъанлагъа къыш газны азайтмай бериуню, аны багъасыны юслеринден сёлешгендиле.

Гастарбайтерлеге юйюрлеригизни келтирмегиз дегендиле

Москвада, Санк-Петербургда, Новосибирскеде эм башха уллу шахарлада ишлерге келген гастарбайтерлеге юйюрлеригизни келтирмегиз деп, бек къаты айтхандыла. Бир-бир школлада гастарбайтерлени сабийлери 60-70 процентни тутадыла. Ол сабийле орус тилни уа осал биледиле, деп тарыгъадыла устазла.

Гастарбайтерлени асламысы узбеклиле, къыргъызлыла эм таджиклиледиле. Аланы сабийлерин окъутуугъа Россейни Правительствосу иги кесек ахча да береди.

Инспекторла мэриягъа тарыкъгъандыла

Томскеде ГАИ-ни инспекторлары мэрияны юсюнден огъаргъы къырал органлагъа тарыгъыу этгендиле. Тарыгъыуда айтылгъанына кёре, шахарны орамларыны болумлары бек осал халдадыла, аланы жарытырча чыракъла да жокъдула. Аны хатасындан ГАИ-ни инспекторлары ишлерин тийишлисича бардыралмайдыла.

Фатарда - аскер сауутла

Новосибирскеде фатары аскер сауутдан толу болгъан биреуню тутхандыла. Аны юйюнде автомат, патронла, гранатомёт, гранатла табылгъандыла. Бу шарт бла байламлы тинтиу ишле башланнгандыла.

Машинала чархсыз къалгъандыла

Челябинскеде гражданла машиналарын ингирде юйлерини къатларында майданлагъа салып къоючу эдиле. Кюнлени биринде эрттенликде къарасала, машинала чархсыз тургъанларын кёргендиле. Гудучуланы излеу ишле бардырыладыла.

Ёмюрлюк отну ёчюлтген эдиле

Владивостокда газовикле Уллу Ата журт урушда ёлгенлени намысларына жандырылгъан ёмюрлюк отха газны бермей тохтагъан эдиле. Газ ючюн ахчаны ветеранла бир кесек заманны берип тургъандыла. Бу шарт мэриягъа билдирилгенден сора ахча табылгъанды, мындан ары ёмюрлюк от ёчюллюк тюйюлдю.

Басмагъа **ХУЧИНАЛАНЫ Ануар** хазырлагъанды.

Шимал Кавказ кюн сайын **2 бет**

Бирликдеди тирлик **3 бет**

Бызынгы бла бызынгычыла **3-4 бетле**

Кязимни чыгъармаларын бек сюедиле **4 бет**

Устазны халкъла аралы кюнюне

«Тюрлениуле жангыча къарауну эм усталыкъны излейдиле»

Къудайланы Айшат билим бериуде ишлеп келгенли жыйырма жылгъа жууукълашханды. Ол Биринчи Чегемни ючюнчю орта школунда малкъар тилден дерсле берип, бу районну билим бериу управлениясында методист болуп да тургъанды. Бюгюнлюкде уа сагъынылгъан окъуу учрежденияны директоруду.

КъМКъУ-ну устазланы усталыкъларын ёсдюрген институтунда Ростовдан, Саратовдан эм бирси жерледен специалистле келип бардырылгъан курслагъа жюрюп, квалификациясын ёсдюргенди. Алай бла «Билим бериуню менеджери» деген усталыкъгъа кёре диплом къоллу болгъанды. Шёндю аллай диплому болгъан алай кёп специалист жокъду. Билим бериуню бюгюннгю излемлеринден бири уа ма олду.

Айшат Султановна ючюнчю номерли школда директорлукъ этип келгенли эки жылдан атлагъанды. Андан сора да, ол мында малкъар тилден бла адабиятдан дерсле береди. Биз Устазны кюнюню аллында аны бла ушакъ этгенбиз.

- Айшат Султановна, школугъузда шёндюгю излемлеге кёре билим берирге онгугъуз бармыды?

- Бизде бусагъатда 156 сабий окъуйду. Бир сменнге ишлейбиз. Быйыл школну бошарыкъла онтогъуз боладыла. Биринчи классха уа жаланда сегиз окъуучу келгенди. Бизге бир сабийин берген экинчисин да бери келтиреди. Нек дегенде кёпле жашларын, къызларын аз окъуучу болгъан жерге элтирге сюедиле. Психология жаны бла да сабийге алай тынч болгъан сунама. Сёз ючюн, мен мында окъугъанланы хар бирин да билеме. Устазла да алай.

Бизни школ 1991 жылда ачылгъанды. Алгъын бу къатыбыздагъы «Къурулушчу» лицейни филиалыны корпусу болуп тургъанды. Бюгюнлюкде бизде 20 педагог ишлейди. Аладан онючюсюню бийик квалификациялары барды. Экеулен «Билим бериуню отличнигидиле». Дагъыда экиси уа «Билим бериуню сыйлы ишчиси» деген атха тийишли болгъандыла.

- Шёндю билим бериуде тюрлениуле бла байламлы сизге тынч болмаз?

- Кертисин айтханда, тюйюлдю тынч. Мени школгъа башчылыкъ этиуюм устазлагъа иш хакъ тёлеуню жангы системасы кийирилген заманнга тюшген эди. Ангылайсыз, быллай система бизнича школланы атлам этерге окъуна къоймайды. Хар башламчылыгъыбызны, жангычылыгъыбызны да жашауда бардырыр ючюн, бек къыйналабыз. Нек? Сабийлени азлыгъы фахмулу, жетишимли устазларыбызны къыйынларына тийишлисича багъа берирге къоймайды. Бу проблеманы юсюнден мен районну Билим бериу управлениясында да кёп кере айтханма. Болсада биз къолубуздан келгенича ишибизни бардырабыз. Устазланы иш хакълары къыркъ процентге тюшгенликге, ала барысы да мындадыла, бир жары да кетмегендиле.

Демография болум иги жанына тюрлене баргъаны бла байламлы биз бу школубузну сакълауну кесибизни борчубузгъа санайбыз. Къыралны билим бериу системасында уллу тюрлениуле бола турадыла. Ала алай терк бошаллыкъча да кёрюнмейдиле.

- Тюрлениулени сагъыннганыгъыздан ары, бу окъуу жылда башланнган школлагъа жангы стандартла кийирилгендиле. Сиз да ишлеп башлагъан болурсуз алагъа кёре?

- Хау, ол иш бизде да башланнганды. Устазыбыз, курслагъа жюрюп, усталыгъын да ёсдюргенди. Жангы стандартла бла байламлы он сагъат да къошулгъанды. Аны къалай тюрлю юлеширге тарификацияны сакълап турабыз.

- Къошакъ билим бериу бла уа хал къалайды?

- Кертисин айтханда, ол устазлагъа хакъ тёлерча артыкъ уллу онгубуз жокъду. Болсада, къыйналгъаныбызгъа да къарамай, кружокла къурагъанбыз. Алада ишлеген устазла бизге бирси жерледен келедиле, келишимле жарашдырып, алай чакъыргъанбыз. Сёз ючюн, специалистле Сабийлени бла жаш тёлюню творчестволу жаны бла юйретген республикалы арадан, «Жаш натуралистлени» станциясындан да келедиле. Тепсерге, жырларгъа юйретген устаз да барды.

Эки жылдан бери башланнган класслада окъугъанла мында ингирге дери турурча онгланы да къурагъанбыз. Ала тамблагъа дерслерин этедиле, ойнайдыла, эки кере ашатхан да этебиз. Башланнган класслада да аш бла жалчытыуубуз аман тюйюлдю. Бу жаны бла бизге районну администрациясы болушлукъ этеди.

- Республикабызны Билим бериуню модернизациялауда комплекс проекти хорлагъаны бла байламлы школлагъа биле-биле болушлукъ этиле турады. Сизге уа жетгенмиди аны хайыры?

- КПМО-ну чеклеринде биз эки жыл мындан алгъа компьютер класс алгъанбыз. Аны хайырындан информатикадан дерсле кийирир онгубуз болгъанды. Быйыл а анга ючюнчю классла да юйренирикдиле. Андан сора да, эки интерактив къанга бла эки проектор да берилгенди бизге. Тарыхдан бла географиядан карталаны комплектин да алгъанбыз. Бу затланы барысын да окъутуу процессде хайырланабыз. Жети класс отоугъа жангы мебелибиз да барды. Спонсорланы, ата-аналаны болушлукълары бла бир къауум жерде линолеумну алышханбыз. Медицина кабинетибизде оборудование жокъну орунундады. Медсестрабыз барды, алай аны да больница бла келишим этип алгъанбыз. От тюшюуге къоркъуусузлукъ жаны бла да системаны шёндю салып бошай турабыз.

Бизден, директорладан, школлагъа видеокамерала, от тюшюуге къажау система салыгъыз, охранагъыз да болсун деп, къаты излейдиле. Алай ол затланы этерге ырысхыбыз жетмейди. Бу жаны бла бизге болушлукъ этилсе, тюз болур эди, дейме.

- Бир къырал экзаменнге уа къалай хазырланасыз? Къалайды ол жаны бла жетишимлеригиз?

- Бизни районда онтогъуз школ барды. Аланы араларында, ЕГЭ-ни рейтингин алып айтханда, тёртюнчю жердебиз. Ол аман тюйюлдю.

Озгъан жылда б изни школну алтын майдалгъа бошагъан Диналаны Амина Москвада медицина институтха, Инара уа МЧС-ни академиясына окъургъа киргендиле. Фахмулуларыбыз кёпдюле. Аны айтханым, сабий кеси окъургъа, билим алыргъа сюйсе, аны бир тюрлю экзамен да абызыратмайды. ЕГЭ-де ахшы жетишимлерибиз а устазланы къыйынларыды. Окъуучула бла энчи дерсле бардырыуну магъанасы уллу болгъанын жыл сайын кесибиз кёребиз.

- Бюгюнлюкде билим бериуде хар зат кюнден-кюннге тюрлене, тамбла нени сакъларгъа билмей тургъан заманда, сиз бу тюрлениуледен нени жаратасыз эм проблемагъа нени санайсыз?

- Тюрлениулени юсюнден айтхан- да, хакъ тёлеуню жангы системасын дагъыда бир сагъынмай болмайма. Нек дегенде ол жаланда бизни угъай, школланы барысын да абызыратханды. Болсада къырал билим бериуге эс бургъаны уа игиди. Аны бла бирге къошакъ билим бериуге, сабийлени саулукъларына да энчи эс бурулады. Физкультурадан дерсле асламыракъ болгъаны да аман тюйюлдю. Жаланда кесибизни спортзалыбыз болмагъаны жарсытады. Жылы кюнледе физкультураны школубузну аллындагъы майданда бардырабыз. Къышхыда уа къатыбыздагъы лицейни спорт залына жюрюйдюле сабийле. Аны ючюн бу окъуу учрежденияны администрациясына ыспас этерге сюеме.

- Устазлагъа байрам кюнде не айтыргъа сюесиз?

- Бизни ишибиз къол аяздача кёрюнюп къалады. Аны себепли жаш тёлюню юйретиуде бла билим бериуде аладан билимибизни, кючюбюзню, заманыбызны да аямайбыз.

Саулайда республиканы устазларын байрам бла алгъышлайма. Билим бериуде тюрлениуледен тынгылы оюм этерлерин сюеме. Ала уа хар неге да жангыча къарауну эм усталыкъны излейдиле.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

Бир киши да, бир зат да унутулмайды

Ата журтну къоруулай, жан бергенлеге Къашхатауда эсгертме

Бу къарындаш къабыр Черек сууну жагъасында оюлуп кетерге къоркъуулу жердеди. Болсада Къашхатауну администрациясыны, ол элни ветеран советини председатели Уяналаны Викторну хайырындан къабырны тёгереги бегитилип, былайда 37-чи аскерни 875-чи полкуну аскерчилери асыралгъандыла деген жазыулары болгъан таш салыннганды.

Быйыл сентябрьни ахыр кюнлеринде былайда жыйылыу болгъанды. Анга кёп адам къатышханды. Америкадан окъуна къонакъла болгъанларын белгилеп айтырчады. Ол эсгертмени ача туруп, Къашхатауну администрациясыны башчысы Ажоланы Ахмат былай дегенди:

-Бюгюн къашхатаучула, 1942 жылда 27-28-чи октябрьде элибизни къоруулай, жан бергенлеге хурмет этедиле. Ол аскерчиледен бири да ёлюрге сюймегенди, ала да жашаргъа термиле эдиле. Алай шёндюгю мамыр жашау ючюн жанларын къурман этгендиле.

Къашхатау элни администрациясыны башчысы Ажоланы Ахмат сёлешеди.

Ахырында администрацияны атындан аскерчиле асыралгъан жерни тап этиуге къыйын салгъанлагъа элни ветеран советини таматасы Уяналаны Викторгъа, «Насып» муниципальный унитар предприятиягъа, «Строитель» лицейге, предпринимательле Мокъаланы Русланнга бла Ботталаны Суфияннга, Черек районда ДОСААФ-ны (РОСТО-ну) председатели Холамханланы Нажмудиннге ыспас этерге сюеме. Былайда Черек жагъаны суу ашамазча этиу жаны бла иш да тамам болур деп ышанабыз.

Ызы бла жыйылгъанла урушда ёлгенлени хурметлерине бир минутну шош сюелгендиле. Чекчиле уа, автоматланы атдырып, салют бергендиле. Сора районну, элни оноучулары урушну Къашхатауда жашагъан ветеранлары Анахаланы Бекболат, Керменланы Хангери, Улбашланы Хусей, школчу сабийле, устазла, чекчиле да къарындаш къабыргъа гюлле салгъандыла.

Школчула ол кезиуде къызыу сермешлени кёрген Улбашланы Афарны, Атабийланы Муханы, Мамуколаны Айханымны, Батчаланы Орсиятны, Къадырланы Байханатны, Локияланы Фатиматны, Уяналаны Ханбийчени айтханларына кёре, эллиле аскерчилеге болушургъа кюрешгенлерин, Анахаланы Адам, Мокъаланы Исса, Анахаланы Барисбий, Улбашланы Афар, Чеченланы Хажи немислиледен эркинлик алып асырагъанларын, Къулбайланы Зухура, Насталаны Ханшият, Локияланы Шабайна сау къалгъан аскерчилени жашырын Бабугентге ашыргъанларыны юсюнден тынгылы хапар билдиле.

Черек районну жер-жерли самоуправлениясыны советини председателини заместители Къазийланы Анатолий, КъМР-ни Парламентини депутаты Къулбайланы Чомак, Россейни КъМР-де чекчи Управлениясыны начальнигини орунбасары, полковник Евгений Коротков, Россейни ДОСААФ-ыны КъМР-де регион бёлюмюню таматасыны орунбасары, полковник Хусейн Мацухов, КъМР-ни Жазыучуларыны союзуну правленини председателини орунбасары Бегийланы Абдуллах бу жумушну магъаналылыгъыны юсюнден айтхандыла. Туугъан журт ючюн къанлы сермешледе жан берген жашларыбызны къабырларын башха жерледе ариу, тап тутханларын, биз да, аладан юлгю алып, бу затха иги эс бурургъа керек болгъаныбызны чертгендиле. Урушну ветераны Анахаланы Бекболат ол кюн алайгъа жыйылгъанлагъа, ыспас эте,былай дегенди:

- Шёндю жашагъанла, сизден тууарыкъла да аллай кюйсюз урушну сынамагъыз. Былайгъа келгенигиз дууа тутханчады, аны ючюн сау болугъуз.

Районну эллерини администрацияларыны башчыларыны атындан Зарагижни администрациясыны башчысы Хусейн Шереужев сёлешгенди.

Тюбешиуге келген ветеранланы къаууму.

Бек аламаты уа ол кюн алайда бизнесни Къабарты-Малкъар институтуну ректору Феликс Хараев бла бирге келген америкалы къонакъла болгъанлары эди. «Друзья из-за рубежа» деген организацияны президенти Нолен Роллинз, жыйылгъанлагъа айланып:

-Бюгюн хар биригиз да былайгъа келгенигизни тюз этгенсиз. Быллай кюн мында болгъаныбызгъа биз да бек ыразыбыз. Аскерчилеге эсгертме ачыугъа сизни бла бирге къатышханыбызгъа къууанабыз, дегенди.

- Бизни чуукъ кюнюбюз ючюн жанларын аямагъанланы эсде тутаргъа, эсгертмеле да ачаргъа борчлубуз,- деп къошханды бу айтылгъан организацияны члени Джеймз Хатчесон.

Сора тауча: «Сау бол! Сау къал!» - дегенине уа жыйылгъанла ыразылыкъларын къызыу къарсла бла билдиргендиле. Дон Бёрг ингилиз тилде жыр айтып да къууандыргъанды.

Ахырында Уяналаны Виктор къарындаш къабырда асыралгъан бир къауум аскерчини тукъумларын билдиргенди. Ала быладыла: Трифан Бицадзе, Прокофий Джорбенадзе, Иван Курильченко, Василий Радченко, Хусейн Имамбаев, Владимир Баженов, Гайнул Гайдунов, Иван Замарин, Иван Гадуков, Александр Чаплыгин, Василий Исаев, Василий Леонтьев, Василий Мачкасов, Дмитрий Брянцев, экинчи жаяу аскер дивизияны 875-чи полкуну командири Севостьянов. Асыралгъанла уа 300-ге жууукъ болурла деген оюм барды. Алай эсе уа, къалгъанланы кимле болгъанларын тохташдырыргъа болушурларын тилегенди Уяна улу.

МАМАЙЛАНЫ Алий.
Суратла авторнудула.

Халаллыкъ

Игилик этсенг, кесинге къайтыр

Черек районну администрациясыны культура бёлюмюню делегациясы Уллайгъан адамны кюнюню чеклеринде бусагъатда солууда болгъан пенсиячыладан онбир адамгъа саугъала элтип аланы юйлеринде болгъанды. Ол адамланы хар бири да республиканы бла районну культурасын айнытыугъа кеслерини къыйынларын къошхандыла. Делегация кесини огъурлу ишин Къашхатаудан башлагъанды. Ол бек алгъа 1966 жылдан бери «РСФСР-ни культурасыны сыйлы ишчиси» деген атны жюрютген Чеченланы Къанаматха баргъанды. Къанамат Шахангериевич кёп жылланы ичинде жуаплы жерледе ишлеп келгенди. Къайда да адамлыгъын, ахшы къураучу болгъанын кёргюзтгенди, районну жамауат жашаууна тири къатышханды, кёп тюрлю саугъалагъа да тийишли болгъанды.

Маммеланы Люба район библиотекада отуз жылдан артыкъ заманны уруннганды. Ол кюн анга да саугъа келтирип алгъышлагъандыла. Андан сора делегацияны членлери бирси эллеге тебирегендиле. Ала Бызынгыгъа барып, алгъын культураны район бёлюмюнде ишлеген, артда уа элде Культура юйюню директору болуп тургъан Аттоланы Зояны алгъышлагъандыла. Къонакъла Огъары Малкъарда пенсиячы Темуккуланы Манафны юйюне келгендиле. Манаф кесини махтаулу иши ючюн КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну Сыйлы грамотасы бла саугъаланнганды.

Аушигерде уа ала хурметли пенсиячыла Нина Бербековнаны бла Зоя Эфендиеваны, Тёбен Жемталада Ахиед Губжоковну, Лёля Тхагалегованы, Хуха Сокуровaны, Мурид Докшукинни алгъышлагъандыла. Огъары Жемталада уа республикада жангыз эр киши болуп библиотекада ишлеген, КъМ АССР-ни культурасыны сыйлы ишчиси Алтууланы Мустафаны къууандыргъандыла.

- Биз ол кюн юйлерине барып алгъышлагъанланы хар бири да намысха, сыйгъа тийишли адамладыла, ала районда миллет эм шёндюгюлю культураны айнытыугъа кёп къыйын салгъандыла,- дегенди культура бёлюмню таматасы Къазийланы Рамазан.

Жыл санлары келген адамланы айлыгъы энди башланнганды, алагъа игилик этерге уа бир заманда да кеч тюйюлдю.

БЁЗЮЛАНЫ Залина.
Черек муниципальный районну жер-жерли администрациясыны пресс-службасы.

ШИМАЛ КАВКАЗ КЮН САЙЫН

Канат жоллагъа – оборудованияла

«Шимал Кавказны курортлары» деген турккластерни проектлерин жашауда бардырыуну чеклеринде регионда канат жоллагъа оборудованияла чыгъарлыкъ заводланы лицензия бла эм французлу фирмаланы контрольлукъ этиулери бла ишлерик инвесторла бла сёлешиуле бардырыладыла. Аны юсюнден Къарачай-Черкесни ара шахарында ётген брифингде РФ-ни Президентини Шимал-Кавказ федеральный округда полномочный келечиси Александр Хлопонин билдиргенди.

- Шимал Кавказда французлу технологияла бла канат жоллагъа керек болгъан оборудованияланы чыгъарлыкъ заводланы французлу фирмаланы лицензиялары эм контроль этиулери бла ишлеуню эм регионда гитче авиацияны айнытыуну юслеринден италиялы компанияла бла сёлешиуле бардырыла турадыла,- дегенди Хлопонин.

Шёндю жашауда бардырыргъа 32 инвестиция проект хазыр болуп турады, аладан 20-сын жашауда бардырыргъа 250 миллиард сом къыралны жанындан гарантия халда берилгенди.

Спортну айнытыугъа - себеплик

Шимал Кавказда энди боллукъ спортну къадары бек игиди эм сейирликди, дегенди РФ-ни Спорт эм туризм министерствосуну башчысы Виталий Мутко. «Мындагъы жаш тёлю спортну бек сюеди. Ала, аны сюйгенден сора да, ол жаны бла фахмулудула эм жетишимлидиле»,-дегенди Кисловодскеде журналистлеге Мутко.

Министрни айтханына кёре, къыралны жыйымдыкъ спорт командаларында Шимал-Кавказ федеральный округдан 250-ге жууукъ адам барды. «Гитче республикалада 14-шер чакълы бир олимпиада чемпион жашайды. Ол сейир этерча жетишимди»,- дегенди Мутко. Аны бла бирге «уллу проблемала» да бардыла. Энчи алып айтханда, округда спортсменлени хазырлауну ырысхы – техника базасы жокъду, болгъаны да, бар эсе, бек тозурагъанды, дегенди министр. «Ахыр 20 жылны ичинде ол ишге эс бурулмагъанды, алгъа этиллик ишле да белгиленмегендиле. Бизни борчубуз – ол болумну жууукъ кезиуде игилендириудю»,-дегенди ол.

Спортну чиновниклери бизни «министерствобуз башхаладан бай тюйюлдю», физкультураны ырысхы-техника базасын айнытыугъа жыл сайын жаланда 12 миллиард сом бераллыкъбыз, дейдиле.

- Кесибизни бек къыйын болумгъа тюшген федеральный араларыбызны ишлеуге окъуна жаланда 6 миллиард сом чакълы бир ахча къоратылады. Спортну 53 тюрлюсюнден жаланда 15-17-сини барды ырысхы базалары, ала къыралны жыйымдыкъ командаларыдыла – элитала,-деп жарсыйды министр.

Бузукълукъланы терк ачыкъларгъады мураты

- Гражданланы билдириулерине терк эс буруу бузукъчуланы жууапха тартыуну жалчытыргъа эм тюзлюкню тохташдырыргъа себеплик этерикди,-дегенди РФ-ни МВД-сыны башчысы Рашид Нургалиев, Къарачай-Черкес Республиканы МВД-сыны къуллукъчулары бла тюбешгенинде.

Аны айтханына кёре, полицияны офицерлери къыйын болумлада бек алгъа адамла не айтханларына эс бурургъа керекдиле. «Адамла бизге келген заманларында биз, кертиси бла да, жашауну эм адамланы саулукъларын къоруулаучула болгъанларыбызгъа, къалауурлары болуп сюеллигибизге, баш эркинликлерин жалчытырыгъыбызгъа ийнанырча этерге керекбиз»,-дегенди Нургалиев, бюгюн адамланы баш эркинликлери жаны бла эслерин къурауну жалчытырыкъла да полициячыла болургъа керeклисин да энчи халда чертип.

Къарачай-Черкесни полициясыны ишини юсюнден кесини оюмун айта, министр полицияны къуллукъчуларыны эслерин республикада бузукъчулукъ ишлени саны азайгъанлыкъгъа, алыкъа полицияны ишинде кемчиликле да аз болмагъанларына бургъанды. Сёз ючюн, республикада адамланы ёлтюрюу, тонау, ахча даулау, аныча жыл санлары жетмегенле этген аманлыкъ эм бузукълукъ ишле кёбейгенлерин энчи халда чертгенди.

Астраханьда шахарны кюнюн белгилегендиле

Беш минг литрден аслам татыулу астрахань чабакъ шорпаны Волга черекни жагъасында орнатылгъан 70 къазанда шахарны бек уста шапалары биширгендиле. Астрахань шахарны кюнюню байрамына он мингле бла саналгъан шахарчыла эм къонакъла Волганы жагъасына жыйылгъандыла. Кёпле юйюрлери бла келгендиле. Байрамны къурагъанла кюн бузулуп чырмаулукъ этерге болур деп къоркъгъан эдиле – эрттенинде бир кесек жаууннчукъ жаугъан эди, тюшде уа, аууз бла айтханча, кюн да аязды, хауа да жылынды.

Къууанчлы жыйынла, шахарны ара орамларын толтуруп, ойнай-кюле баргъандыла, чабакъ шорпаны сюйгенле уа аны татыуун кёргендиле, эришиуде хорлагъан шапаланы алгъышлагъандыла.

Байрамны Астраханьны администрациясы къурап бардыргъанды. Шахарны мэри Сергей Боженовну айтханына кёре, «шахарчыланы социальный сезимлерин игилендириу болгъанды шахарны кюнюню байрамын бардырыуну баш мураты, быйыл байрам артыкъда кенг эм бек къууанчлы халда бардырылгъанды».

Астраханьда 520 мингден аслам адам жашайды. Волга тенгизге къуюлгъан жерде орналгъан бу шахар кесини харбызлары, лотос гюллери эм сазан, лещ, мыйыкълы, ыргъай эм айтхылы вобла чабакълары бла махтаулуду.

«Премьера» биригиуню гастрольлары

Къобанны «Премьера» деген творчестволу биригиую уллу гастроль проектин жашауда бардырыуну башлагъанды: октябрьде Краснодар крайда тыш къыралладан чакъырылгъан эм россейли артистле кеслерини усталыкъларын кёргюзтгендиле. Премьера бек мажарыулу ётгенди: озгъан кюнде Пётр Чайковскийни «Пиковая дамасында» Лизаны ролюн Москваны Камера театрыны солисткасы Ирина Курманова ойнагъанды.

- Алгъын Курманова бу рольну ойнамагъанды, болсада аны бизни театрыбызгъа деп бир айны ичинде кёлден билгенди, - дегенди ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине «Премьера» биригиуню генеральный директору Татьяна Гатова. - Театр да ол биригиудеди.

«Премьера» деген творчестволу биригиу бу айда кесини бек уста артистлерини оюнлары бла халкъны къууандырыргъа айтханды. Алайды да, 15-чи октябрьде Вердини «Травиата» операсында Прага операны солисти Домир Басыров усталыгъын кёргюзтюрюкдю. Андан сора бир кюн озуп, къазакъ жырны «Криница» ансамблини боллукъ концертине энчи халда чакъырылгъан къонакъ – Россейни халкъ артисти, композитор эм жырчы Олег Иванов - къатышырыкъды.

Чеченде атылмай къалгъан авиабомба табылгъанды

Чеченни Гудермес районуну Тёбен Герзель элини къыйырында суу илипинни тазалагъан кезиуде атылмай къалгъан авиабомба табылгъанын. Аны юсюнден МЧС-ни республикалы пресс-службасы ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине билдиргенди.

Ведомствону специалистлери бу осколкалы ФАБ-500 фугас авиабомбаны ауурлугъу жарым тонна болгъанын тохташдыргъандыла.

- Аны жокъ этерге деп Ростов областьдан МЧС-ни пиротехника расчёту келликди. Шёндю уа бомба болгъан жерни полицияны къуллукъчулары къуршалап турадыла, - деп билдиргенди МЧС-ни Чеченде Баш управлениясыны начальнигини орунбасары Накир Висингиров.

ЭКОНОМИКА

Онбеш жылдан Россейде ишлегенлени саны азайырыкъды

2025 жылгъа ишге жюрюген адамланы саны он миллион адамгъа азайыргъа боллукъду. Экономикагъа, бютюнда россейлилеге ол не бла къоркъуулуду?

Чиновникле демография болумну иги жанына тюрлениую жокъну орунунда болгъаныны юсюнден терк-терк чертгенлей турадыла. Ол жарсыулу шартды, бютюнда бизни къырал ол болумгъа тюшерге боллугъун эсге алсакъ. Кёп болмай РФ-ни Совбезини секретары Николай Патрушев къоркъуулу тарихлени белгили этгенди: келир онжыллыкъда Россейни халкъы 10 миллион адамгъа азайыргъа боллукъду. Финансла министерствода уа энтта да бир кере эсгертгендиле быллай шартны: пенсиягъа чыгъар жыл санны неда налогланы кёбейтирге кереклилигин. Алай болмаса, келир заманнга планда болгъан бюджет къоранчла социальный кереклеге да жетмей къалыргъа боллукъдула. Сылтау недеди да?

Къарт болмазлыкъ жокъду

Гражданланы саныны азайгъаны, аны бла бирге жыл санлары жетип, ишлерге къолларындан келген адамла пенсиягъа чыкъгъанлары жаланда россейлилени проблемалары тюйюлдю. Oxford Economics-ну докладына кёре, 2010 жылны итогларын билдирейик. Айныгъан къыралладан ишлерге къолларындан келген адамланы биринчи жыйырмасыны тизмесине жаланда АБШ киргенди. Болсада россейли демография хал битеудуния проблемагъа айланнганды. Ол докладда Россей бек артха къалгъаны белгиленнгенди. Анда арт 20 жылны ичинде ишчи халкъны саны бек азайып барады.

Аны юсюнден россейли официальный статистика да билдиреди. Росстатны прогнозларына кёре 2025 жылгъа пенсионерлени саны минг ишчиге тергегенде жюзден артыкъгъа кёбейирикди.

Аны сылтаулары белгилиди. Пенсиягъа бек кёп санлы тёлю чыгъып башлагъанды - 1951-1961 жыллада туугъанла. Ишге уа «90-чы жылланы сабийлери» келип башлагъандыла. Ол а адам бек аз туугъан кезиудю. «Ишчи сменаны» болмагъаны бусагъатда да кёрюне башлагъанды. Алай 2020 жылладан сора уа бютюнда бегирек билинирикди.

Ол а бизге не бла къоркъуулуду?

Минфинде аны юсюнден былай айтадыла: неда пенсиягъа кечирек чыгъаргъа, неда налогланы кёбейтирге.

Кертисин айтханда, болум бусагъатда да къоркъурча бола турады. Россейдеги пенсияланы, башха къыралладагъы бла тенглеширгенде, бийикдиле деп айталлыкъ тюйюлбюз. Социальный налогну ёлчемин (ол хайырланып кётюрюледи кёбюсюнде пенсия) предприятияланы кёбюсюне «аууракъ» кёрюнеди.

Аны бла бирге Пенсия фонд, ахча жетишмегенини юсюнден жарсыйды. Эсеплеучю палатаны Председатели Сергей Степашин, Къырал Думаны жыйылыуунда сёлеше, быллай тарихлени белгилегенди: былтыр РФ-ни Пенсия фондуну къоранчларына федеральный бюджетден 1,3 триллион сом къоратылгъанды (аны аллында жыл бла тенглешдиргенде, битеу бюджетге къошулгъаны нефтьни бла газны да къошуп 8,3 триллион сом болгъанды). Нефть учуз болса уа?

Шёндю къыркъ жыллары толгъанла пенсиягъа кетип башласала уа не боллукъду? Алагъа пенсияны накопительный кесеги жыйылады.

Властьла бу проблеманы кетерир ючюн, бир мадар тапхандыла – мигрантланы жашауларын эркинирек этиу. Бир да болмаса да, ала ишлесинле, налогла тёлесинле, кесибизникиле ишлеялмасала. Бусагъатда 2012-2025 жыллагъа къырал миграция политиканы концепциясыны проекти сюзюле турады. Анда бир ненча жангылыкъ боллукъду. Канададача баллный системаны кийирирге оноу барды. Былайда жыл саны, билими, профессионал хазырлыгъы да эсге алынырыкъдыла. Мигрантха виза алырча «жыярыкъ баллары» (кёп неда аз) къыралда демография болумгъа кёре боллукъду. Алай бла, кесибизде жетмегенлери себепли, СНГ-ны къыралларындан бийик квалификациялы ишчи кадрла чакъырыллыкъдыла. Баям, модернизацияны бизде Равшаннга бла Джамшутха буюрургъа тюшерикди...

«Российская газета».

Экспертни комментарийлери

Белгилерге керекди: пенсия системаны реформасын эталмагъанбыз

Сергей СМИРНОВ, *Экономиканы бийик школуну институтуну социально-политика эм социально-экономика программала жаны бла директору.*

- Пенсия системада кризис къуру бизни къыралны проблемасы тюйюлдю. Тюзюн айтыргъа керекди: страховой пенсия системаны, 2002 жылда белгиленнгенича, къураргъа бизни не ресурсларыбыз не экономика онгларыбыз жокъдула. Къысха айтханда, биз аллыкъ пенсия жаланда ач болмай жашаргъа жетерикди.

Жаланда ол пенсиягъа къарап къалыргъа сюймей эсегиз а, аны сагъышын шёндюден этигиз. Къартлыгъыгъызгъа ахча жыйыгъыз. Бизде рыночный экономика болгъанын халкъгъа айтыргъа керекди.

Алай болмаса, сёзсюз, биз не пенсия жыл санны кёбейтирге керекбиз, неда налогланы. Пенсия жыл санны кёбейтгенден магъана уа чыгъармы? Айныгъан къыраллада пенсиягъа чыкъгъан адам, аны алып 11-12 жыл жашайды. Бизни къыралда адам къаллай бир жашагъанын эсге алсакъ (бютюнда эр кишиле), кёбюсю пенсия алыр заманнга дери жашамазла деген къоркъуу барды.

ПРЕЗЕНТАЦИЯ

Бирликдеди тирлик

САБАНЧЫЛАНЫ Арипа, КъМР-ни къырал телевидениясыны продюсери.

Кёп болмагъанлай, Къарачай шахарда «Эльбрусоид» фондну башламчылыгъы бла, эслилерибизни, абаданларыбызны сёзлерине къарай, жаш адамларыбызны муратларын да билип, уллу жумуш тамамланнганды. Къарачайда, Малкъарда да кёп жылланы ичинде жамауат биригиуле тууа, ёчюле да тургъандыла. Ала ишлерин бардыра, бирлери онглуракъ, башхалары къарыусузуракъ кюреше, хар бири къолундан келгенича жумушланы тындыра келгендиле. Алай бек игиси - эки миллетни да бир ызгъа тюзетип, аланы жарсыу-къууанчларын, тамблагъы кюнлерин да эсге алгъанларыды. Аны бла регионла аралы «Барс Эл» деген жамауат организация къуралгъанды. Анга бюгюнлюкде тёрт регион киреди. Ала: Къарачай-Черкес бла Къабарты-Малкъар Республикала, Москва эм Санкт- Петербург шахарладыла. Жыйылыугъа Къабарты-Малкъардан белгили къаячы Ёлмезланы

Тоторкъулланы Алий.

Абдул-Халимни башчылыгъында къауум адам болгъанды.

«Барс Элни» таматасына жыйылгъанла, бир сёзлю болуп, Тоторкъулланы Алийни сайлагъандыла. Айтып кетерге сюеме, кёп жылланы ичинде къарачайлы жаш, кече-кюн демегенлей, ырысхысын, кьызгъанмагъанлай, миллетине кёп ахшы иш тындырады. Ол къурагъан фонд бюгюн миллетни жаш адамларын жыйышдырып, кёп болушлукъ этеди. Къарачай шахарда фондну таматасы Башлаланы Руслан «Барс Эл» деген жамауат организацияны уставын, къысха белгилеп, ревизия комиссияны санына киргенлени да сагъынып, тынгылы хапар айтханды. Ызы бла Тоторкъулланы Алий, жыйылгъанланы алларына чыгъып, биригиуню энчиликлерин чертгенди.

- Биз огъурлу миллетбиз. Тарыхыбыз, жерибиз, тилибиз, ташыбыз, тауубуз, суубуз, хар небиз да барды. Тёгерегибизде къоншу халкъла бла шуёхлукъда, мамырлыкъда, ариу жашау этерге керекбиз. Бюгюннгю жашауда болгъан жангы технологияланы биз кесибизни башыбызгъа жаратыргъа, юйренирге заман жетгенди. Жаш адамла, бири къалып экинчиси, не окъууну бошагъанса деп сорсанг, экономист не юрист болуп чыгъады, тиширыуларыбыз а врач не устаз... Иш усталыкълагъа хазна киши юйренмейди. Жарсыугъа, ана тилибиз биз сюйгенча айнымай, ёчюле барады. Ол проблеманы юсюнден хар инсан да къайгъы этерге борчлуду. Мен оюм этгенден тилни магъанасына тийишлисича эс бурулмаса бир 20 жылдан жокъ боллугъуна уллу къоркъуу барды.

Сёзсюз барыбызда тилни айнытыргъа, аны байыкъдырыргъа керекбиз. Эллерибиз - ол миллетибизни тамырларыдыла. Тамырларыбыз «ачылып» турадыла. Элде сакъланады адет, тёре, тил байлыкъ. Аны ючюн жаш адамларыбыз заманларында юйдегили болургъа керекдиле.

Дагъыда бир проблема. Миллетибиз ёмюрледен бери да малчылыкъ бла кечинип келгенди. Бюгюнлюкде элде, жарсыугъа, кёпле бичен этмейдиле, мал тутмайдыла. Быллай жумушлагъа эм дагъыда анга кёре кёп затланы тамамлар ючюн къурайбыз организациябызны.

Бир энчилиги бизни организацияны - бери къарачай-малкъарлы тукъумланы хар бирини келечиси кирликди. Ол келечини тукъум кеси айырып,къагъытха мухур салып, сайлау алай боллукъду. Бизни жыйылыуларыбызда кётюрюлген соруланы ала тамамларыкъдыла, къол кётюрюу бла. Хар тукъумну келечиси бери взнос тёлерикди.

Андан сора да, Аллахны ахшылыгъындан, къолайлы жашларыбыз бардыла. Ала да болушурла деп ышанама. Ол ахча иги окъугъан сабийни окъууна, эллилени бир чыгъып къалгъан жумушларына, китапла чыгъарыргъа, музейле къураргъа къоратыллыкъды.

Аракъыны ичиу тохтамаса, жаш адамланы борбайлары юзюллюкдю. Ичгини хатасындан ненча адам жолда, къолда ачыйды, жокъ болуп барады? Ненча юйюр чачылады? Ишчи жерле къураргъа керекбиз. Мермер ташларыбызны кесип, жонуп ишлетген заводла ачалсакъ, бизни сабийлерибизни сабийлерине окъуна боллукъду иш. Бизни адет-тёрелерибизни сакълау, халкъны тамблагъы кюнюню юсюнден сагъыш этиу, баш борчладан бириди. Биз барыбыз да бир тилли,бир ниетли болуп, ахшы жолгъа тебирейик, - дегенди Тоторкъул улу.

Аны ызындан Къарачай-Черкес Республиканы Президентини Аппаратыны

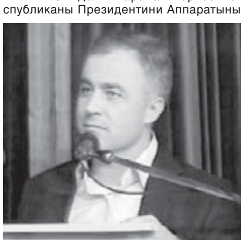

КъЧР-ни Президентини Аппаратыны башчысы Салпагъарланы Элдар.

таматасы Салпагъарланы Элдар республиканы башчысыны ыразылыгъын билдире, бу иш къуралса, къолубуздан келгенича болушлукъ этербиз, дегенди.

Сёлешгенле дагъыда аз тюйюл эдиле. Алагъа кёп соруу да берилгенди. Жыйылгъанла жарсыуларын, ачыкълагъандыла. «Барс Эл» регионла аралы жамауат биригиуню кёп этерик ишин чертгендиле. Бу организациягъа башха къыраллада жашагъан жерлешлерибиз да кирирлерин айтхандыла.

«Къош да бара-бара тюзеледи», эштада, бу жангы къурала тургъан организация белгилеген жумушларын тамамлаялыр деп ышанабыз.

Жолоучулукъ

Аллы газетни 190-чы номериндеди.

Бызынгы Черекни башланнган жерине ушагъан бир жер да жокъду. Алай а, кюн батхан жанында тауланы уллу къауму кюн чыкъгъан жанындан эсе иги да кесек тамашалыкъ къар-буз чыранланы болгъанына кёл бурады. Суратчы, баям, Ышыкъара тауну суратын Фытнагъын чыранны жуугъуракъ дуппурларындан къарап ишлерге сюер эди. Къоштантауну Къарауул болгъан жерден кюнлюм жанындан ишлер эди суратын. Ол тёппеле асыры да симметриялыдыла Малкъар жанындан къарагъанда.

Алай ол кёрюмдю жолоучуну кёлюн кесине тартып, кесини суратын ишлетирге, алдырыргъа да боллукъду. Синьер Стелла этгенча, Дыхтауну Заннерны къабыргъасындан алгъанынча. Айтып, айталмазча тауушлукъ тау архитектурача, бийиклигинде сёз болмагъанча бийик къаялача, бузланнган тыш къабукълары кюн таякълары бла байыкъланнган, къая эринледен энишге созулуп кюн нюрюнде тюрленнген бузлача, Альп таулада жокъдула аллайла, ол угъай да, Кавказны башха жеринде да жокъдула аллайла. Бызынгы бла Миширгини чыранларыны амфитеатрларына тенглешдирирча затла башха жерледе табылмазла.

Сюйюнчланы Тенгизни юйюрю. Солдан онгнга: Маштай, Далхат, Нашхо, Къубадий, Тенгизни туудугъу Къумукъ эм кеси

Бызынгы бла бызынгычыла

Сюйюнчланы арбазда той. Онг жанындан акъ жыйрыгъы бла сюелген биринчи Тенгизни къызы Нашходу, тепсей тургъан эр киши уа аны жашы Маштайды.

Нальчикден буз чыранлагъа дери атлы жол иги да къысхады, Къарауул болгъан жерден эсе. Мен бу аралыкъдан Бызынгыдан Нальчикге ат бла бир кюннге жетгенме, бир да къыйналмай. Ол а 1887-чи жылда болгъан ишди. Бу жол тюз да башланнгандан ахырына дери Малкъаргъа баргъан жолдан айырмалыды. Арба ызындан кюн чыкъгъан таба барып тургъандан эсе, малкъар ийерде тап олтуруп, жоргъагъа салып, жюрюте билсе, ачыкъ тюзлюкде ингилизлилени орталыкъдан мал отларгъа бёлюннген жердеча, бир - бир жерлери алаша агъачлы жерле, сыртла бла, ат бла баргъан игиди. Жолунгу сол жанында сыртлада, тау жагъалада агъачла бардыла.

Дыхтау бла Къоштантауну жашилленнгени этеклериндеги тёшлени артында къаладыла.

Табийгъат тау бетлеринде агъачны алай ариу жаратханды, сора уллу аны кёчюрюп, бир гитче, тар жерге, сёз ючюн, ингилиз парк тенгли бир жерге, орнатыргъа къолундан келликди, ол ариулукъ сени ариу суулу Къара суугъа элтеди, Бызынгы Черекни бир бутагъыды ол. Бу сууну башланнган жери тарыракъды, таулагъа кирген жери. Аны ары жанында уа Уку тау сюеледи, ол а Мишрге чыранны кюнлюм жанындан сюеледи. Мен аны тёппесине 1887-чи жылда ёрлегенме. Аны кёрюмдюсю (панорамасы) керти окъуна сурат ючюн, адам ючюн жаратылгъан кибикди.

Тёрнер анга тийишли багъа биче биллик эди. (Жозеф Мэллорд Ульям Тёрнер (1775-1851) - дуниягъа аты айтылгъан ингилизли суратчы - пейзажист болгъанды, аны юсюнден толу хапар а «Мировая энциклопедия Биографий», деген серияны 10-чу томуну 199-200-чю бетлеринден окъурсуз. «Мир книги» китап басма, Москва, 2003-чю жыл, - Б.У.).

Бу тар бир кесек къысхаракъды, Малкъар Черекни тарындан эсе бир кесек жумушагъыракъды. Аны ёрге жанында да ташдан ишленнген къала барды. Малла отлап турургъа жараулу чунгурукъ жер да барды. Тар теренинде Малкъардача эл къалын тюйюлдю. Юйлери уа билиннген окъуна этмегенчады. Малкъар тарлада тау этеклени бир биринден айырмасын жолоучу бек къыйналып ангыларыкъды. Бызынгыны таматасы эмеген кибик уллу санлыды.

Бызынгыгъа ахыргъы визитимде агъачдан ишленнген, ариу таза юй тапхан эдим. Ол а элни огъары жанында, бек тап жерде орналыпды. Бызынгыны, бери келгенлени кёбюсю, «Кавказлы Шамони» деп, керексизге атагъандыла. (Шамони - Францияны тёбен, кюн чыкъгъан жанында орналгъан Собай Альп таулада 1500 метр бийикликде, тенгиз тенлилигинден, элди. Монблан тауну этегинде орналыпды). Бу ауулну уучулары Кавказны келир заманны гидлери болургъа тийишлидиле. Ала махтанчакъла, къуру кеслерин сюйгенле тюйюлдюле, ариу ниетлидиле, таулагъа ёрлерге хунерлери болгъан адамладыла, ол угъай да, тауланы ариулукъларын сезе биледиле.

Малкъардан Бызынгыгъа барыр ючюн, тарла бла тёгерек айланып барыуну кереклиси жокъду. Сыртла бла баргъан жаяу жол ыз барды. Ол ыз тюзюнлей кенг жайлыкъгъа чыгъады, жайлыкъ сослан ташлы сырт бла тытырлы сыртланы ортасындады. Жолну ызы 10.111фут бийикликдеди, алай улоу бла баргъаннга къыйын тюйюлдю, ыз кеси уа аз сезиледи.

Ачыкъ кёкню тюбюнде Къоштантауну бийик тёппеси, бир жанында анга къоншу болуп тургъан тау Уллу-Ауузт Башыды. Ары ёрлеген а синьёр Витторио Селла болгъанды. Бирси жанында уа тау сыртдан чегет жанындан баш кётюрген а Къоштанды. Аланы бетлерине Уллу ауузт бла Мишрге таула кёрюнмейдиле.

1886-чы жылда мистер Дент бла мистер Донкин Гестола таугъа жолоучуладан биринчиле болуп чыкъгъандыла. Таугъа чыгъып, тюшгенден сора, ала къошда къалгъандыла, Къош а Дыхтауну этегинде болгъанды. Ол жерли адамла алайдагъы къошну аты «Муссос Къошду» дегендиле. Ол а уллу ташны артында бир чунгуруракъ жерди. Хар жауун жаугъаны сайына, аны ичине суу киреди да, ол шауданча болуп къалады. (1-чи том, 178-чи бет.).

Бызынгычыла жанындан тынгысызлыкъланы юсюнден мени айтыр сёзюм жокъду. Мен ийнанама, алагъа ала этмеген кёп затланы тагъаргъа кюрешгенле бар болгъанына. Мени эсиме тюшеди, биз экспедициягъа айланнганыбызда, чатырланы эшигин къысмай кетип тургъанбыз. Бу адамла бизни бичакъларыбызгъа, жюлгючлерибизге, сирнеклерибизге, чюйлерибизге сейир этип къарап, уллу багъа биче эдиле. Алай этгенликге уа, ол бизге хар кюнде да керек болгъан, биз хайырланып айланнган затланы бирине да къол жетдирмегендиле. Бир затчыгъыбыз окъуна биз билип къорамагъанды. Мен бу жерлилеге толу ышанама. Мен аланы орталарында таза ниетли адамла болгъанларына ийнанама, ол ишексизди. Бизни юсюбюзден бир зат да сыдырмагъандыла. (2-чи том, 46-чы бет.).

Даулет- Герий

Быллай кенгде тургъан жерде окъуна цивилизация кесини кючюн хайырланып башлагъанды. Бызынгыны бийик санлы эл таматасына да эришиуню ниети киргенди, бизни элге кирген жерде сакълап тура эди, кесини шапалары бла. Ол Сюйючланы Даулет Герийди. Аны онжети неда онсегиз жыллыкъ жашы бизни биргебизге Нальчикден бери дери келгенди.

Аланы юй тюплери къанга бла жабылыпды, башы уа къанжал бла. Андан сора да, бизге къараргъа айтханлары, жашау халлары, сёзсюз, ол эл тамата этерик ишледен эсе иги кесек да мажалды. Бизни ючюн этиллик затланы барысы да тамамланады, келирибизге хар затны да хазыр этгендиле.

Сюйюнчланы жашлары, бери элге тюшген ингирде окъуна, атын жоргъалатып, юйге хапар берирге кетген эди. Биз юйге киргенде кюйюзле жайылып, тёшек –жастыкъны да тюненеден окъуна хазырлап эдиле. Бызынгыны ариу жерлерини суратлары да къабыргъалада тагъылып тура эдиле. Аланы барысыда юйде адамны кёлюн ачып, ол юйге да бир артыкъ ариулукъ берген затладыла. Бизге бек ариу къонакъбайлыкъларын кёргюзте эдиле, алай биз кесибиз барында да олтуруп, жангы чайкъалгъан жау бла локъумла, бишлакъ бла чай иче эдик. Ингирде уа бизге аталып къурманлыкъ къой соядыла. Аны этин да ашайбыз. Биз ангылагъаннга кёре, бызынгычыланы табийгъат берген, хар затны билирге итиниулери азаймагъандыла. (2-чи том, 25-чи бет).

Танг эрттен, 5-чи сентябрьде, мени шуёхларым тилманч жаш Рефельд бла атлагъа да минип, эл таматаны жашы бла бирге Бызынгыдан чыгъып, таулагъа кетгендиле. Тилманч Рефельд оюм этгеннге кёре бу элде жашагъанланы араларында эл таматаны жашы бек тюз ниетли адамды. (2-чи том, 26-чы бет).

Биз жюгюбюзню къолубуздан келгени къадар женгиллетип, ала бла бирге чатырларыбызны да Бызынгыда къоюп, жолгъа, таулагъа атланабыз. Азыгъыбызны бла жабыуларыбызны Сюйюнчланы жашлары келтиреди, бизни къонакъбайыбызны жашы. Аны къылыгъы былайды деп айтырча тюйюлдю. Аны ючюн жолоучула аны чамларына сакъ болургъа керекдиле. (2-чи том, 117-чи бет).

Чегем бла чегемлиле

Ара Кавказны тауларыны кюн бетли ёзенлеринде суула жыйылгъан жерлени, Малкъарны, Бызынгыны эм Чегемни, бир тюрлю раса (халкъ) жашау этер ючюн, Табийгъат (сёзню уллу харф бла автор кеси жазгъанды, -Б.У.) кеси жаратханды. Ол жерледе жашагъанла бир бири бла байламлыкъны жумушакъ ханслы ауушла бла жюрютедиле.

Ала ол ауушладан бир ненча сагъатха ётедиле. Ахыргъы эки ёзенни адамлары уа эки къауумну да бир ауушла бла хайырланадыла. Бызынгычыла Чегемге Тюбер ауушл бла келедиле, Сванетиядан кёгетле алыргъа. Чегемлиле уа ат бла тау сыртла бла барып, Бызынгы жаяу жолгъа тюшедиле, Нальчикде жумушлары болса. Андан сора да ары жол барды, ол Чегем Черекни жагъасы блады, алай аны бла хазна киши хайырланалмайды. (2-чи том, 115-чи бет.).

Баргъаны 4-чю бетдеди.

Эски сурат

Туугъан журтларында

Бу сурат 1957 жылда алынннганды. Биз мында Ташлы–Таланы жаш тёлюсюн кёребиз. Ала, кёчгюнчюлюкден къайтып, туугъан эллерине жыйылгъанларына къууаннганларын жашырмайдыла. Ол заманда мында гитче клуб болуучу эди, аны жанында тюшгендиле суратха да.

Ал тизгинде: Байсыланы Ануар, Токумаланы Рая (ол бюгюнлюкде КъМР-ни сыйлы артистиди) эм Токумаланы Азамат. Экинчи тизгинде: Шууанланы Лиза, Токъуйланы Мухадин, Ностуланы Байханат, Байсыланы Сагъыт (къобузда бек уста согъуп, жырлагъан да этгенди), Байсыланы Далхат, Ностуланы Фаризка, Байсыланы Хажи–Мурат эм Таппасханланы Байдуллах.

Бюгюнлюкде сау–эсен жашагъан Токъуйланы Мухадин бла Токумаланы Раядыла . Таппасханланы Байдуллах къыйын ауруйду. Ностуланы Байханатны къадары бизге белгисизди. Хапарыгъыз бар эсе, билдиригиз, тилейбиз.

САРАККУЛАНЫ Асият.

ФИНАНСЛА

Россейни Сбербанкы кесини ставкаларын азайтханды

Сбербанк кесини 170-жыллыгъын байрамлауну намысына «Маленький процент для больших скоростей!» деген энчи акция чыгъаргъанды.

Аны Къабарты-Малкъар бёлюмюню таматасы Залина Бейтуганова айтханнга кёре, акцияны чеклеринде жангы автомобильлеге кредитле жаны бла ставкаларын, аланы чыкъгъан заманларыны болжалларын эсге алып, 2-5,8 процентге тюшюргенди.

Акция 2011 жылда 31-чи декабрьге дери барлыкъды. Сбербанкны клиентлери жангы эм бир ауукъ заманны хайырланылгъан хар тюрлю маркалы автомобильлеге кредит алыргъа боллукъдула. Андан сора да ала партнёрларындан кредитге автомобиль ала туруп, энчи онгларын хайырланыргъа эркиндиле. Аланы тизмелери уа банкны сайтында кёргюзтюлгендиле. Сбербанкда автокредит алыр ючюн, заявление-анкета, паспорт эм финанс онгуна эм не ишлегенине шагъатлыкъ этген документле келтирип берсе тамамды. Сбербанкны кесинде иш хакъ алгъан клиентле жаланда заявление-анкета эм паспорт берединле. Аланы заявкаларына къарауну болжалы эки ишчи кюндю.

Клиентлеге болушур муратда республиканы уллу автосалонларында бёлюмню специалистлерини ишчи жерлери къуралгъандыла. Ала былайда окъуна, хар керекли документни жарашдырып, тамам этип къоярыкъдыла.

Залина Хасановна Сбербанк алай бла юбилейини аллында кесини клиентлерине жангы автомобиль къоллу болургъа онгла къурагъанын белгилегенди.

Анзор БОГАТЫРЁВ.
Россейни Сбербанкыны Къабарты-Малкъар бёлюмюню пресс-службасы.

Жашла аскерде къуллукъ этедиле

Ыспас къагъыт

Бу кюнледе разведка бригаданы 33-чю энчи батальонуну командири полковник А.Зыбкин къол салып, Нальчикде жашагъан Махийланы Русланнга бла аны юй бийчеси Зухурагъа келген письмода быллай ыспас-бюсюреу сёзле бардыла:

-Хурметли Руслан Даулетович эм Зухура Беляловна, сизни жашыгъыз Аслан къуллукъ этген аскер бёлюмню командованиясы таза жюрекден сизге ыразылыгъын билдиреди. Ол къуллукъ этген жеринде болумгъа терк тюзелгенди, кесин иги жаны бла кёргюзтгенди. Бек алгъа чыдамлылыгъы, эр жюреклилиги, борчун бет жарыкълы толтуруу бла атын айтдырады.

Аскерде къуллукъ этген кезиуюнде алгъан терен билимин аскер ишинде уста хайырлана, бек сайлама специалист болгъанды, биргесине къуллукъ этгенлеге юлгю кёргюзтеди. Биз битеу командирле эм солдатла кесибизни аскер бёлюмде биргебизге сизни жашыгъыз Аслан къуллукъ этгени бла ёхтемленебиз.

Асланны аскерде жыйышдыргъан сынауу, алгъан билими, юйюрде кёрген ахшы юлгюлери аны мындан ары жашауда тюз жолну барырына, анда тийишли орун табарына, жангылычлыкъ этмезине болушурларына биз толу ийнанабыз.

Алайды да, сиз Ата журтун ышаннгылы къоруулаучусун юйретгенигиз ючюн, сизге уллу ыспас этебиз. Сизни жашыгъызгъа сюймеклигигиз эм бизни анга таянчакъ болгъаныбыз Асланны мындан ары жашауунда бютюнда ахшы жетишимле болдуруруна, муратына жетиширине болушурларына ишек жокъду.

Басмагъа **ТЕММОЛАНЫ Мухадин** хазырлагъанды.

Байрам

Шакира бла Ванесса Мэй Чеченнге атланнгандыла

Ала «Грозный-сити» комплексни ачыугъа жораланнган къууанчха къатышырыкъдыла. Бюгюн Грозныйде бир ненча къууанчны белгилерикдиле – шахарны эм республиканы башчысы Рамзан Кадыровну туугъан кюнлерин, «Грозный-сити» деген жашау журт эмда ишчи комплексни хайырланыугъа бериуню къууанчлары боллукъдула.

Къууанчлы кюнню аллында, Рамзан Кадыровну айтханына кёре, байрамгъа дунияды атлары айтылгъан адамлары, ол санда жырчы Шакира эм къыл къобузчу Ванесса Мэй да келликдиле.

Алгъаракъда асламлы информация органла билдиргенлерине кёре, Рамзан Кадыровну эм чечен халкъны алгъышларгъа актёрла Кевин Костнер, Хилляри Суонк эм Ева Мендес келликдиле. Асламлы информация органла билдиргенлерине кёре, Шакираны жырлагъаныны гонорары жарым миллион доллар боллады.

Алай эсе да Рамзан Кадыров туугъан кюнюнде манга бир тюрлю саугъа этмегиз деп, бек къаты айтханды.

- Мени туугъан кюнюм бла байламлы бир тюрлю къууанч боллукъ тюйюлдю. Мен арталлы да эркин этерик тюйюлме, къайда болса да аны байрамларгъа. Мен эсигизге салама ол кюнде бир тюрлю саугъа этерге кюрешген ким болса да, аны ишден эркин этеригими, - деженди Кадыров республиканы районларыны эм шахарларыны администрацияларыны башчылары бла бардыргъан кенгешде сёлешгенинде.

Интернет.

Тюбешиу

Кязимни чыгъармаларын бек сюедиле

Биринчи октябрьде Огъары Малкъарны биринчи номерли орта школуна кёп къонакъ келген эди. Ол кюн Мечиланы Кязимге аталгъан жыйылыу болгъанды. Назмучуну гитче жашы Сагъитни уланы Элдар, къызы Люба, жазыучу Мечиланы Хадис, КъМР-ни Баш сюдюню председателини орунбасары Заниколаны Лейля, «М.и В. Котляровы» издательствону таматаларындан бири Мария Котлярова окъуу юйню актовый залына жыйылгъан окъуучулагъа, устазлагъа да Кязимни юсюнден билгенлерин айтхандыла.

Солдан онгнга: Къарчаланы Халимат, Мечиланы Хадис.

Къонакъладан Мечиланы Элдарны школчула бек иги таный эдиле десек, ётюрюк болмаз. Элге газ ызны тарта туруп, Кязимни инженер туудугъу кёп арбазда болгъанды, эллиле кёк отлукъну хайырланырча этерге къыйыны да салгъанды. Ол сабийлени иги окъургъа чакъыргъанды. Шёндюгю дунияда тынгылы билими болмагъаннга баш кечиндирген къыйын болгъун да чертгенди. Аны эгечи Люба белгили аллерголог врачды. Алай экисини да поэзиягъа сюймекликлери къанларына сингип къалгъанды.

Заниколаны Лейля орус тилден бла литературадан эрменли устазы Кязимни назмуларын къалай сюйюп окъуучусун эсине тюшюргенди.

Мария Котлярова школчуланы Кязимни чыгъармалары, Черек ауузунда жашагъанланы юслеринден бу жерледе озгъан ёмюрледе болгъан жолоучула жазып, басмадан чыкъгъан китапла бла шагъырей этип, юслеринден айтды, аланы школну библиотекасына бергенди.

Окъуучуланы аллында Мария Котлярова сёлешеди.

Кязимге аталгъан тюбешиуге келген окъуучула.

Мечиланы Хадис да кесини назму китапларын саугъагъа келтирген эди.

Кязимни чыгъармаларына кёре этген суратланы кёрмючю сейир эди. Нечик ариу айта биле эдиле ала акъылманны назмуларын кёлден. «Бузжигит» деген поэмадан юзюкню сахнада кёргюзтгенлеринден сора уа бу школда фахмулу сабийле кёп болгъанларын да билдик. Анга къатышханла къонакъладан саугъала алдыла.

Быллай жыйылыууну къурагъанлары ючюн школну директору Къарчаланы Халимат Нальчикден келгенлеге ыразылыгъын билдиргенди.

МАМАЙЛАНЫ Алий

НАРКОТИКЛЕ

Ёлюмге элтген уугъа къажау кюреш

Элбрус районда наркотиклеге къажау комиссияны членлери бу кюйсюз аурууну жайыла барыуун тыяр ючюн къаллай къошакъ мадарла этилгенлерин сюзгендиле. Районну администрациясында жаш тёлю политика жаны бла бёлюмюню таматасы Арсен Губашиев кюндюз саулукъну кючлеген лагерьледе тургъан сабийлени эм жаш адамланы арасында наркотикле жайылмазлары ючюн бардырылгъан профилактика мадарланы итогларыны юсюнден айтханды.

Ол артыкъда «Саулукълу жаш тёлю - миллетни келир заманы» деген акцияны бардырыуну магъанасы уллу болгъанын чертгенди. Анга, деженди А.Губашиев, жай айлада битеулю билим берген школлада ачылгъан лагерьледе солугъан окъуучуланы барысы да къатышхандыла. Жандауурлукъ этген «Развитие» фондну, КъМР-ни Жаш тёлюню ишлери эм жамауат биригиуле бла ишлеу жаны бла министерствосуну эм РФ-ни Наркоконтролюну Федеральный службасыны КъМР-де управлениясыны келечилери сабийлеге наркотиклени заранлыкъларыны юсюнден шарт юлгюле келтирип айтхандыла. Аны бла бирге уа бир-бир жерледе наркотиклени хайырланыуну жолун кесерча къымылдаула кенг жайыла баргъанларын белгилегендиле.

РФ-ни МВД-сыны Элбрус районда бёлюмюню начальнигини къуллугъун толтургъан Татчаланы Асхат законсуз наркотикле сатханлагъа къажау кюреш не халда болгъанын, ол жаны бла къаллай аманлыкъ ишле этилгенлерин, аланы жолларын кесерча оператив-профилактика операцияла дайым бардырылгъанлай тургъанларын айтханды.

2011 жылны башындан бери, деженди ол андан ары сёзюнде, законсуз наркотикле сатханланы, хайырланнганланы барысы да 100 процентге ачыкъланнгандыла. Профилактика операцияны чеклеринде наркотикле тартхан акъылбалыкъ болмагъан жаш адамланы ачыкъларча рейдле болгъандыла. Тамата классладa окъугъан 130 школчу право низамны сакълаучу органланы къуллукъчулары бла бирге аланы бардырыугъа тири къатышхандыла. Баргъан жерлеринде наркотиклени, наркоманияны заранлыкъларын ангылатхандыла.

Районда билим бериуню управлениясыны начальнигини орунбасары Мурачаланы Людмила наркотикле тартхан школчуланы не къадар эртте ачыкъълар ючюн, ата-аналаны эркинликлери бла тестле бардырыладыла, аны бла бирге уа наркоманиягъа къажау кюреширча районну школларында 16 пост къуралгъанды. Ала уа бу заранлы аурууну кюйсюзлюгюн ангылатырча класс сагъатла, айлыкъла, суратланы бла плакатланы конкурсларын бардыргъанлай турадыла.

Районну жеринде кеси аллына ёсген кендирни жокъ этиу жаны бла да иги кесек иш тамамланнганды. Администрацияны эл мюлк бёлюмюню таматасы Беджиланы Рашит айтханнга кёре, районда амброзияны, кеси аллына ёсген кендирни эм башха заранлы хансланы жокъ этиу бла байламлы ишле къалай бардырылгъанларына контрольлукъ этиу не халда болгъанын тинтерча штаб къуралгъанды. Анга районну право низамны сакълаучу органларыны, эпидемиология станцияны келечилери эм башхала киргендиле. Ала къатышып бардырылгъан рейдлени кезиуюнде наркотиклери болгъан битимле ёсген алты жер табылгъанды. Битеу алып айтханда, кеси аллына ёсген кендир 50 минг квадрат метрде жокъ этилгенди,-деженди Беджиланы Рашит.

Районну администрациясыны башчысыны биринчи орунбасары - наркотиклеге къажау кюрешген комиссияны аппаратыны таматасы Афашокъаланы Раиса наркотиклеге къажау кюреш къолгъа бирден алыннганы кесини хайырын бергенди деженди.

АлисаТАРИМ,
Элбрус муниципал районну жер-жерли администрациясыны пресс-секретары.

Алгъышлау

Саулукъ-эсеплик тежейме

Кесим окъуп кетген, Герпегеж элини орта школда ишлегенлени, бюгюнлюкде Бабугентде жашагъан биринчи устазым Кучмезланы Валентина Алимурзаевнаны устазны кюню бла алгъышлайма. Барысына да саулукъ-эсеплик, узакъ ёмюр, дунияда болгъан ашхылыкъланы тежейме.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса
«Заман» газетни бёлюмюню редактору.

Бызынгы бла бызынгычыла

Баргъаны. Аллы 3-чю бетдеди.

Чегем башха тау элледен иги да айырмалыды. Кёп тюрлю сылтаула бла артыкъ ётгюрлюле болмасала да, юслерине кийген киймлери бла да, кеслерин жюрюте билгенлери бла да башхаладан бийикдиле. Къонакъ отоулары да ма алайды. Алай, жарсыуугъа къонакъ отоу тарды, гитчеди эм да къурт - къумурсха да кёпдю.

Бызынгычыладан эсе, мындагъыла, артыкъ да эл таматасыны юйдегилери тышындан келгенле бла кеслерини ишлерин тап жарашдыра биледиле. Эл таматаны къонакъбайлыгъы бек эркин эди. Биз локъумла бла чай ичип, жатып къалсакъ бек иги эди, алай а болургъа амал жокъ эди. Къонакъла бла къонакъбайны ортасында тёреге кёре къурманлыкъ болургъа керекди, ол а сагъат ондан алгъа башланмайды. Ол кезиу жетгенлей отоугъа тёгерек хант къанга кийириледи. Аны юсюнде уа тылпыуу ёрге баргъан уллу семиз къой эт жиликле, аланы ортасында уа, мында жюрюген тёреге кёре, уллу гоппанда айран, тузлукъ, дагъыда хант къанганы омакъландыргъан, кеслери юйде биширген къатдырмала бар эдиле.

Эт да келгенлей эл таматасы да кёрюндю, аны ызындан да бир къауум адам, таматаны къарындашы киредиле отоугъа. Быллай адет хар бир таулу элде барды. Келгенледен бирине, бир узун боюнлу кишиге олтур деп тилегенлеринде, ол эл таматасыны кичи къарындашы болгъанын, сора хар заманда да жолоучулукъда айланнганын билдиргенди. Кесини уллу къарындашы тургъанлай олтурургъа айып болгъанын айтханды. Ахырында бизни къууанчлы олтурууубуз бошалды, эл тамата эм аны биргесине киргенле да чыгъадыла арбазгъа, сора «тынч кечели болугъуз!» дерге заман жетди. Юйню къарауаш тиширыулары тёшек-жастыкъ къучакълап киредиле. Арадан бир кесек заман ётгенлей, биз хар затны да унутдукъ (2-чи том, 127-чи бет).

Чегемлиле кёп болмай эллилеге деп межгит ишлегендиле. Алай а ол межгитни кюн чыкъгъан халкъланы межгитлеринден айырмасы барды. Ол айырмалыкъ недеди десегиз, а аны башы цинк къанжал бла жабылыпды. Сора да, баям, аланы планын оруслу этген болур эди ансы, башха жердеги межгитлеге ушагъан жерлери азды. Эл таматасы да кесини юй башын да цинк бла жапдыргъанды.

Элни оноуун таматаны юйюрю къолгъа къаты алгъан болур ансы, анархия жокъду мында, Бызынгыдача. Орусбийланы элдеча бёлюп-бёлюп оноу этилмейди. Аны алайлыгъы жолоучулагъа бек игиди. Элни башында къабырла Дигорияда табылгъан къабырлагъа ушайдыла. Ол демеклик а аланы (б.а. къабырланы, - Б.У.) дюгерлиле ишлегендиле алгъын, ала былайдан кюн чыкъгъан жанына къысталгъынчы.

Андан да сейрлиг а, Жылгъы сууну башланнган жеринде, къая дорбунлада адамла бугъунуп жашагъан жерледиле. Ёзеннге киргенлей кюн батхан жанында къая ыран, биринчи кере къарасанг, тикча кёрюнеди, алай жууукъ келип къарасанг а кёнделен салыннган къазыкъ эсленеди. Ол а къая бетине салыннганды. Ол а алгъын басхыч болгъанды. Шёндю уа ол сыннганды. Алгъын элге душман келгенде, аны бла дорбуннга ёрлеп, анда бугъуп, жан сакълагъандыла чегемлиле. (2-чи том, 128-чи бет).

Таулу айран

Къонакъ сюйген къойчула бизни къуру къой эт бла угъай, битеу халкълагъа белгили айран бла да сыйлай эдиле. Айран дегенинг а ачыгъан сютдю. Жолоучу кесин айраннга юйретмесе, мында, Кавказда туралльщ тюйюлдю. Бу жерли деликатес Европада «кефир» деп белгили болгъанды. Анга кёмюк этген сют деп да айтырчады.

Аны, сютню къайнатып, сора бир кесек сууутуп, бир тюрлю сары бюртюкчюкле атадыла, сора Къозкъарынны (грибокну) жартысын да къошадыла. Къозкъарында, сиз билгенча, бациллус барды. Ол сары бюртюкчюклени хайырындан, сютде бал тузну эки тюрлю затха айырады: Карбон кислотагъа бла спиртге. Сютде ол бюртюкчюкле кёбюп, иги кесек уллучукъла боладыла. Аланы алгъа жыйып, къурутхан этедиле. Сора керекли заманда уа хайырланадыла. Бу суусун затны кесини айырмалы татыуу барды, алай аны татыуун бир бирле жараталмайдыла. Аны аш орунунда иши, бир бирлени (юйренмегенден) артыкъ ыразы этмегенди. Мени шуёхларымдан бири бу ишни кеси сынагъанды. (2-чи том, 130-чу бет).

Д. ФРЕШФИЛЬД.
Малкъар тилге **УЛАКЪЛАНЫ Борис** кёчюргенди.

Ахыры боллукъду.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редакторну орунбасары
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
АТТАЛАНЫ Жамал (баш редактор), БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), АЛИКАЛАНЫ Владимир, БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 47-26-22. Жууаплы секре тарь -42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

РЕДАКЦИЯНЫ БЕЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика бёлюм - 42-67-68,42-24-02.
Экономика бёлюм - 42-66-73.
Культура бёлюм - 42-75-82, 42-68-72.
Социальный политика бёлюм - 42-66-76, 47-27-59.
Жангылыкъла эм спорт бёлюм -47-26-39, 42-66-71.
Письмола эм реклама бёлюм -42-37-94.
Тилманчла бёлюм - 47-31-28.
Сурат алыучула - 42-75-82, 42-66-76.
Бухгалтерия - 42-30-87.
Операторла - 47-26-28, 42-39-65.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Жаш тёлюню эм жамауат биригиулени ишлери жаны бла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: 42-06-51, 42-19-97

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады.
20.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Беппайланы Муталип - дежурный редактор; Гайыланы Рита - жууаплы секретарьны орунбасары; Акушуланы Феруза (1,2-чи бетле), Рахайланы Джамиля (3,4-чю бетле) - корректорла.

Тиражы 3530 экз. Заказ № 3450

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы: elbor_50@mail.ru